

HVAD DER I VORE DAGE HUSKES FRA GODTHÅBS FORTID . II

Af forfatteren *Hans Lynge*

Nûk var for hundrede år siden en lille landsby, i visse kvarterer med landligt dansk præg f. eks. omkring Handelens bygninger og volden med flagstangen og de tre kanoner og omkring missionsstationen med den store kirke og præsteboligen, medens grønlændernes eget område havde en egen primitiv stemning over sig. Kun et af grønlænderhusene tilhørte en fanger, resten de fastansatte (kivfat), men en del fangerfamilier boede under samme tag som deres pårørende i Handelens tjeneste.

Det måtte falde fremmede for brystet hos grønlænderne at se så megen afhængighed af europæerne, og således gik det også løjtnant E. Bluhme. Ikke desto mindre er det en kendsgerning idag, at det ikke stod så dårligt til, som han troede. Grønlænderne trivedes godt i de danskes tjeneste, blandingsracen var levedygtig. Netop dengang levede de stærke slægter, som blev stamfædre til mange progressive familier. Hvad vi kender til disse mennesker giver overvældende indtryk af, at de i menneskelig, moralsk og religiøs henseende stod højt. De mindede i deres moralske standpunkter ikke så lidt om Amerikas grundlæggende fædre med deres fanatisme, hårdførhed og stærke vilje til at klare sig under de ændrede forhold. Sådan var så vidt vi ved Napâq (Nielsen) i Qôrnoq, „Bådsmanden“ (Rasmussen) i Nûk, Inungassôq (Rosing) i Kangâmiut, blot for at nævne nogle enkelte. Og mange var de sønner af disse blandede ægteskaber, der med endnu større indleven i de ændrede forhold videreførte stamfædrenes indflydelse og praktiserede deres livopfattelse: Pele (Arqaluks fader), Kristoffer (Napâqs søn), Hans i Narssaq (Rasmussens søn) og brødrene Markus, Nis og Telef, som ved deres fader, den grønlandske fanger Lars Lynges giftermål med en dansk pige, Mettea Allsback, i lige linie var efterkommere af Hans Egedes slægt. Alle blev de danskprægede og indflydelsesrige.

Grønlandslitteraturen fra forrige århundrede fortæller om de uhyre vanskeligheder som mission og handel har haft på grund af Englandskrigenes skæbnesvangre følger og om, hvad den grønlandske befolkning måtte døje på grund af de håbløse klimatiske forhold, der da herskede i Grønland. Ifølge Rink døde der i vinteren 1856-57 halvanden hundrede mennesker af sult i Sydgrønland. Forsyningsforholdene på samme tid synes at have været de slettest tænkelige i Sukkertoppen under en kolonibe-

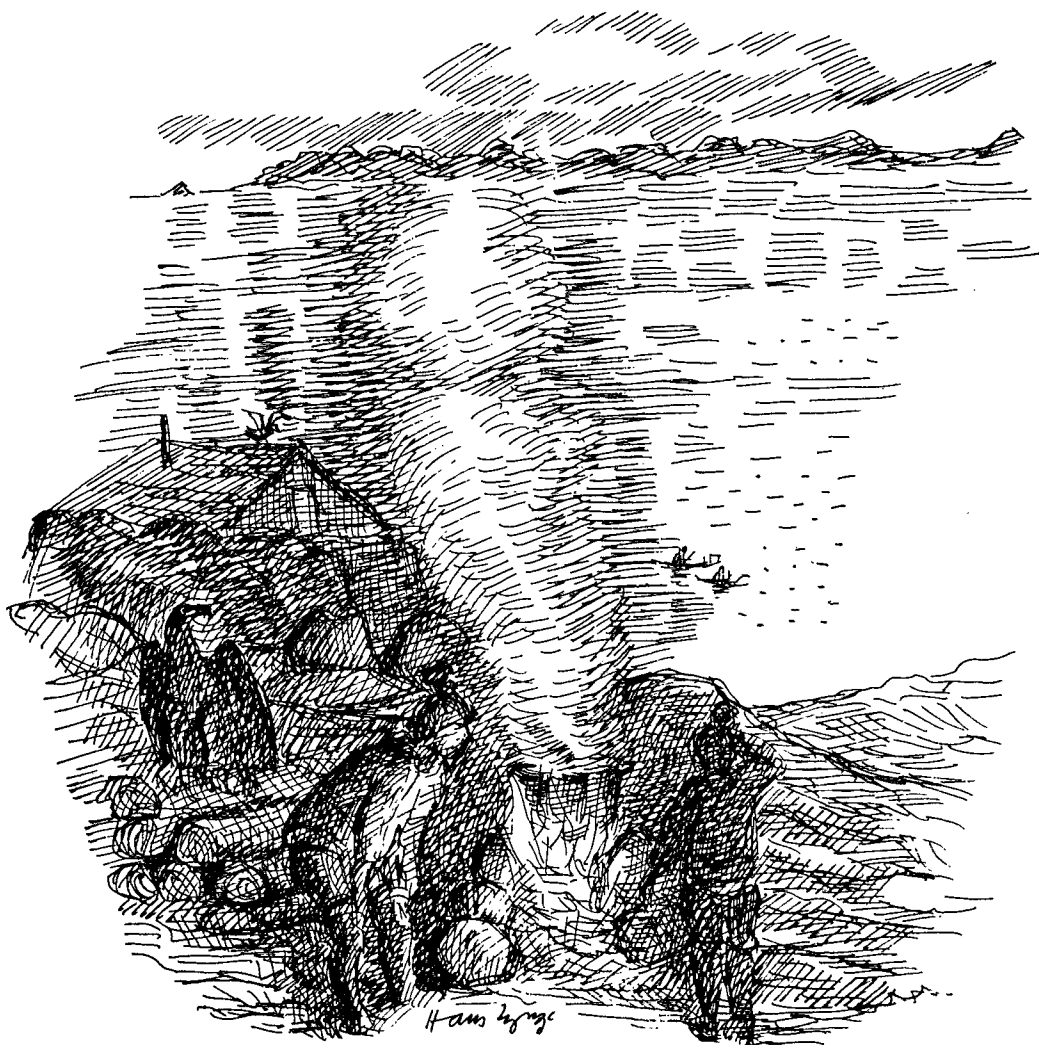
styrer, som af grønlænderne huskes som „*Navaro*“. Han havde for at redde sin egen koloni fra undergang nægtet at dele med udstedet Napassooq trods den danske udligger Willumsens hjerteskræende bønner. Resultatet blev da også, at næsten hele udstedets befolkning senere blev fundet døde af sult. Udliggeren, som ved juletid i konebåd var taget afsted for personligt at prøve at bevæge den ufølsomme kolonibestyrer, var i snestorm blevet forslået og måtte søge i land nord for Sukkertoppen, hvor han og hans besætning frøs ihjel.

Under den synsvinkel skal Godthåbsbefolkningens frivillige underkastelse hos danskerne ses. Endnu kunne man ikke tale om begreber som „loyalitet over for den danske koloniasator“, som ingen grønlænder forstod, og netop derfor kan man regne ud, at ånden i foretagendet igennem længere tid havde været så god, at grønlænderne havde følt sig overbevist om danskernes hensigter. Det lyder måske ikke så underligt, når man nævner navne som „Rinki“, nålagánguaq (Holbøll), palasínguaq (Janssen), palasêraq (Jørgensen) og Sâmuile.

Nogle af grønlændernes huse stod på den høje klint, som omkransede den smukke rullestens-strand ved foden af kirkefjeldet, mens andre stod i klynger i K'áqánguaq's læ for Nûks værste svøbe: sydvestenstormen. Man kan ved at gå ned til stranden her få udmærket indtryk af, hvor udsat de var for vind og vejr, kun i sådan afstand fra havet, at nogle af husene i stormvejr blev oversprøjtet af bølgerne. I springtid ved højvande svulmer havet så voldsomt, at *Akia* (landet hinsides fjorden) synker ganske mærkbart, og ved at betragte det, kan man få det omvendte indtryk, at det er landet, der er ved at synke tilbunds. Den opfattelse var dog almindelig hos grønlænderne, at man ikke skulle lade sig kue af naturmagterne. Endnu i min barndomstid lærte man drengene en leg, som var en udfordring mod havet. Den bestod i at løbe så langt ud som muligt, når bølgen trak sig tilbage, syngende „Kom til mig, o havets hersker, æd min hjerne, hvis du tør!“ og så skynde sig op på det tørre, fulgt lige i hælene af en bølge, der i næste nu rejste sig for at brydes mod stranden.

De omgivende tundrasletter og sparsomt lyngklædte skråninger af højdedrag myldrede med små arktiske blomster: al slags vejbred og stenbræk, blåklokker, ranunkler og kæruld, og ved eftersommer var der mange krækkebær og blåbær. Grønsværen mellem husene lyste af tætte klynger af mælkebøtter. Selv i grønlænderhytternes tørvemure groede foruden græs en mængde urter, mest tusindfryd og rosenrod.

Om vinteren yndede rype K'áqánguaq's sider, og jeg kan huske, at jeg som barn fik min første rype her, hvor Nûk's boghandel nu står. Rypejægere behøvede ikke at fjerne sig ret meget fra bopladsen. Ja, dengang var man anderledes omgivet af natur. En særlig kold vinter hændte det, at en søkonge kom flyvende ind i butikken, netop som en kunde åbnede døren for at gå ud. Fordi der ikke fandtes larmende motorer, benyttede dyrene endnu deres sædvanlige ruter.

Enkelte fangede sæler fra den hjemlige strand, kastede harpunen efter hvidfisk, der svømmede tæt forbi. Store flokke af brunstige sæler legede lige tæt ved vores strand, og det var en fryd at se dem forfølge hinanden og undertiden springe i luften midt i skumsprøjtet. Pukkelhvaler flød hist og her og sov.

Hver familie i bopladsen holdt mange hunde. Alligevel holdt mange mennesker af, når de i forsommeren samlede drivtømmer ude i skærgården, hvor fuglene yngede, eller når de var i laksefjord, at tage nogle fugleunger med hjem, så bopladsen vrimlede med ørne-, falke-, edderfugleunger, tejster, ællinger, kjoer, måger og terner, som drengene fodrede og pilkede til nede i stranden.

Hen mod slutningen af sommeren, når brændestablerne af lyng, tørv og drivtømmer voksede sig på størrelse med tørvehytterne, og kvinderne på grund af trængslen i de alt for små stuer foretrak at tænde bål uden for og tilberede aftensmåltidet der, lignede Nûk en rigtig indianerlejr. Og når røgen af lyng og enebærkviste krydrede luften og bålene flammede op ved skumringstid, og fugleunger af alle slags, der var ved at blive voksne, efter at have tilbragt dagen ude i fjorden, begyndte at indfinde sig og satte sig i nærheden af menneskene, som de stadig følte sig knyttede til, så var der ingen, der kunne påstå, at danskernes tilstedeværelse var forstyrrende i vort liv. Fugleskrig mellem husene blandede sig med fugleskrig ude i fjorden, mens bålene knitrede, og der var så stille over Godthåb, at man hørte fjern barnegråd, når kirkeklokken ringede solen ned.

Stilheden var der ingen, der turde bryde. Børn formanedes altid til ikke at støje ude i naturen, ikke noget med at lade kampesten rulle ned i afgrundene, for man måtte ikke forstyrre naturens ro og orden. Når der så ofte stod generende kampesten lige ved indgangen til et hus, som folk snublede over i mørke, blev det som regel opfattet som tegn på ugidelighed, men jeg tror, der var mere primitiv tankegang og psyke i dette, end nogen nulevende kan give fyldestgørende forklaring på.

Arqaluks forældre *Pele* og *Kâlat* var vel de mest velhavende af de grønlandske fastansatte i koloniens tjeneste. De sov liggende højt på briksen rigeligt polstret med edderdunsdyner, som i de andres øjne var en unødig luksus, for de fleste var vant til at lægge sig hvor som helst for at sove. Dengang gjaldt mundheldet „sîngumâsît ajorinaviângilâ“ (det er underordnet, hvordan man ligger, blot man er tilstrækkelig søvnig). Senere blev det en talemåde at sige „at gå i seng på Peles' manér“.

Peles var bedre vant, fordi hans fader var dansk og han selv en uddannet tømrer og kiyfatformand. Deres eneste søn Lars, som altid blev kaldt Arqaluk (søsters broder), lærte tidligt at gå på jagt, fik kajak 12 år gammel, og var ved konfirmationsalderen en dreven kajakmand, som tog ud på lange fangstrejser, for sådan var det nemlig dengang, at selv danske fædre sørgede for, at deres sønner lærte kajakens brug i en tidlig alder. Ifølge hans egen fremstilling hos Bluhme havde hans fader planer om at lade ham rejse sydpå, så han kunne lære alle kajakfangstens fiduser hos samtidens dygtigste storfanger, David i Utorqarmiut. Men disse planer blev forpurret, og den unge mands fremtidsdrømme ændrede helt retning ved dr. Rinks ankomst til Nûk, – men det er en velkendt historie.

Om Arqaluk, som døde, da jeg var 18 år gammel, kan jeg huske en del interessante små træk. Som de gamle dengang troede også han på afdødes fortsatte eksistens i navnet. Min broder var opkaldt efter hans afdøde søn, og jeg efter hans kones broder, der var morbroder til min far. Han og hans kone behandlede min broder med kærlig omhu, men til mig talte han i en helt anden tone: „ivdlikasik“ (dit fjols, din

nar), „sugssaríngilavkit“ (jeg blæser dig et langt stykke) o. s. v. Senere fik jeg den forklaring, at hans afdøde svoger, som han åndeligt så i mig, havde været familiens sorte får. De gamle kaldte det „akeramârtoq“ (fortsætter i samme tone, han havde benyttet over for den afdøde – akeraq: fjende kommer af akivoq: svarer – altså den man har som modstander i en ordstrid, i ældre tid endnu i trommestrid), i den forstand havde jeg stået i meget intimt forhold til Arqaluk. Bortset fra denne noget uhøflige tone, han ifølge traditionen benyttede over for mig, var jeg klar over, at han var en stor børneven. Alle drenge var på talefod med ham.

En tidlig vintersolhvervsmorgen vækkede han os for at vise os tre små stjerner, der var kommet til syne den nat. Da vi fulgte ham ud, fortalte han os, at de hedenske

eskimoer, vore forfædre, fejrede en slags jul ved at bringe hinanden gaver, når disse stjerner viste sig på himlen, og at man derfor havde kaldt disse stjerner „áissûtít“ (overbringelsens stjerner). Da han begyndte at udgive „Atuagagdliutit“, havde vort sprog ikke rammende udtryk for mange begreber, men Arqaluk var mester for at opfinde nye ord. Om kejser Karl den Store, der var herskesyg, sagde han, at han var „nâlaqutokaoq“ (syg efter at blive adlydt). Rubrikken, hvor han fortalte om besynderlige tildragelser ude i den store verden, kaldte han „Tamardlisit“, som i enkelt ord må blive noget i retning af: tildragelser, som afviger fra sædvane.

Også Arqaluk vidste at give sine børn uddannelse. Begge sønnerne, *Ujût* og *Stephen*, fik uddannelse i Danmark i faderens fag som bogtrykker, foruden at John fik uddannelse som fotograf og Stephen som kunstmaler. John var i mange år seminariets rådgiver i erhvervsmæssige spørgsmål, og Stephen blev stifter af den indremissionske bevægelse „peqatigîngniat“. Den tredje søn, Klaus, døde tidligt.

„Jagten“s fører, *Rasmussen* fra Helsingør, af grønlænderne kaldet „Bådsmanden“, blev stamfader til mange familier. Han var gift med en grønlænderinde, jordemoder Ane Katrine, barn uden for ægteskabet af inspektør Platou. Bådsmanden nød som en dygtig fartøjsfører og som fader til fire smukke unge piger bopladsfælternes agtelse, og han var klar over sin popularitet og elskede at optræde. En begivenhed, som grønlænderne fulgte med megen morskab, fandt sted på inspektør Holbølls fødselsdag, der faldt sammen med nytårsaftens dag. For at markere dette fik Bådsmanden sine kivfat til at fjerne den ene kanon fra dens plads på volden og transportere den op på kirkefjældets top. En interimistisk smedie blev i den anledning opstillet i nærheden for at holde jernstængerne i glød til antændelse af krudtet.

Om aftenen var alle koloniens danske til fest hos inspektøren. Det var blevet en tradition, at inspektøren skulle holde tale hen mod midnat, og på slaget 24 afslutte den med udbringelsen af et leve i anledning af det nye år.

Når det nærmede sig midnat, fjernede Bådsmanden sig på tærne, tændte sig en lygte og anbragte sig lige uden for vinduerne, således at han var synlig for de ventende kivfat på bjergets top, samtidig med at han ved at kigge gennem ruden kunne følge inspektørens bevægelser. I det øjeblik, inspektøren hævdede glasset og alle gæsterne rejste sig, svingede Bådsmanden lygten til signal for artilleriet, så vinen blev drukket til braget af kanonen. Disse små kanoner, der ved hvert skud gjorde kolbøtte, var elsket over alt i Grønland, hvor krig var ukendt og kanoner kun var til for festlige lejligheder.

Få minutter efter strømmede kivfat ind for at lykønske deres nâлагаq, og blev bænkedede efterhånden om de danske gæster forlod deres pladser. En af de ivrigste deltagere i disse fester var den tyske seminarielærer Samuel Kleinschmidt, der som den arbejdsomme og altid travle mand først mødte, når stemningen var højest.

Bådsmanden og jordemoderen havde fem børn. Sønnen Hans blev kateket og ansat i Narssaq ved Godthåb. Han havde ord for at være stædig og kontrær af væsen, men efter hans velkendte artikel i Atuagagdliutit om forholdene i Narssaq omkring 1870 at dømme, måtte han snarere karakteriseres som en nidkær og rettroende prædikant, temmelig intolerant, som så mange dengang, men med sociale interesser. I Narssaq, hvor den grønlandske befolkning ikke altid var så nem at holde styr på, var han en myndig og værdig repræsentant for den danske kolonisation.

Datteren Ane, min farmor, blev typen på den uundværlige og dygtige tjenerinde i danske hjem. At de forskellige danske familier, hun havde været ansat hos, var hende taknemlige, ses af den omstændighed, at de længe efter hendes død, 70 år gammel, blev ved med at sende hende gaver, ja, der kom anoraktøj til hende 25 år efter hendes død. — Louise blev gift med Arqaluk, og i værdighed og fornem tilbageholdenhed bestyrede hun det velhavende hus, hvor gryderne aldrig stod tomme. Man kan foruden Arqaluks arbejde som bladudgiver godt tale om hans og hans families betydning i erhvervsmæssig henseende, for altid havde den familie stået i spidsen for bestræbelserne på at udnytte landets forhåndenværende hjælpemidler. — Dorte (Bluhmes Dorte), som blev gift med Johannes på bopladsen Sârdloq, vendte allerede en snes år senere tilbage til Nûk som enke med en del faderløse børn. Hendes skæbne blev tung, i sin høje alder vedblev hun at trække for børn og børnebørn. At man kunne blive bitter under så krævende forhold, når man tilmed som „en feteret skønhed“ (Bluhme) havde haft udsigt til et behageligere liv, er let at forstå. Og det hørte med til landsbyens kendte lyde, når den gamle kone i irritation over de danskes frække geder, som åd alt mellem husene, eller over børnenes fortvivlede omgang med smuds hævede sin røst og udslyngede bemærkninger som: „Jeg ville ved Gud ønske, I bliver kønsmodne i utide!“ Det var vist, fordi hun mente, at de så ville ofre mere opmærksomhed på deres udseende for at takkes pigerne. — Den yngste datter Benigne blev gift med Kulorse, medhjælper på trykkeriet og broder til Pavia, Avgo Lynges fader.